

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Indicibvs Illvstratvs Et Avctvs Concionatoriis

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Cap. XXV. Daniel cernit aperiri libros, in iudicum consessu. Hic de malæ
conscientiæ supplicio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77031)

vinâ Majestate capiemus? Ad compendium confertamus dicta.

§. III.

I. Dei aetas est. Aeternitas, principii & finis expers. II. Vestitus candidus summatim & incomparabilem Numinis puritatem repræsentat. III. Dei solum ignis purgatissimus. IV. Dei famulitium millia millium, & decies milles centena millia, innumereabiles Angeli: Numefum certum Daniel expreflit pro illo nobis incerto quem ignoramus. Sed ponamus Angelorum non esse plures, quam mille miliones, quam istud ingens & ægri comprehensibilis est numerus? Quid ergo, inquis, est Deus, si tot ejus sint servi? Da veniam, mi optime Lector, ad quæstionem hanc non nisi balburiendo respondere possumus. Aetatem, annosque plurimos, vitam omnem in literis consumimus, ad unicum demum quæstionem hanc hætremus muri & clinques. Theologie antistes Thomas Aquinas: Deus est suum esse, inquit, sed quidnam sit nos latet. Ut tamen divinæ notitiæ saltem scintillulam hauriamus, addit: Deus ens primum, ens optimum, ens necessarium, immobile, nobilissimum, primum efficiens, primum gubernans per intellectum, ultimus finis omnium, ens entium, Causa prima, bonum summum, interminatum essentia pelagus. & ipsum esse supersubstantiale, omnium rerum quas sunt, & non sunt, &c. Sed et si de his annos & sæcula disleramus, etiânum tamen urgebit quæstio: Quid est Deus? quâ ratione illum noster sibi depingat intellectus? Hic duo probius observanda.

Primum est. Intellectus imbecillitas, de quâ Philosophia princeps Aristoteles: intelligere, inquit, non est sine phantasmate. * Quemadmodum autem vespertilionum oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostræ ad ea quæ manifestissima omnium sunt. Quod si intelligentia humana cæcuiat ad ea quæ oculis subiecta, quanto minus acutum cernet divina? Quid ergo est Deus? quâ illius imaginem in nostrâ intelligentiâ conformabimus? Imago Dei verissimi Dominus Jesus, Servator orbis, de quo Paulus apertissimè: Qui est, inquit, imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Et hæc etiam causam fuit aliqua, quod Deus hominem induerit, ut scilicet in homine possemus cernere Deum. Sed & seipsum Deus in rebus creatis omnibus depinxit, illamque sui effigiem ubivis locorum proposuit spectandam. Nam et si Deus nec coloribus, nec verbis, nec cogitationibus depingi possit, omnia tamen Dei opera Deum ingerunt contemplantum: quidquid enim uspiam vel cernimus, vel sensibus aliis admittimus, id omne nos in Dei notitiâ suaviter ducit. Exempli gratiâ. Est qui digito artificiosam monstrat tabulam, dicatque: Vide mihi, obsecro, summum hunc artificem, ingeniosissimum pictorem, ipsum hîc Apellem cerne. Tabula certè nec artifex, nec Apelles est, sed ab artifice, ab Appelle picta: Ita Dei opera non sunt Deus, sed Deum nobis ingerunt noscendum. Dilectissimus hac in re Augustinus: Mi Pater, inquit, summe bone, pulcherrimo pulchrum omnium. Pulchra opera tua, sed tamen opera tua, non tu. Cælum & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce undique mihi dicunt, ut te amem. Nec cessant dicere omnibus, ut sint inexcusabiles, surdis loquuntur laudes tuas. Ita invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Idem beatus Prosper asserens: Cælum, inquit, ac terra, & mare, omnisq; creatura, qua videri atque intelligi potest, ad hanc præcipue disposita est humani generis utilitatem, ut naturæ rationalis de contemplatione tot specierum, de experientia tot bonorum, de præceptione tot numerum ad cultum & dilectionem sui imbueretur auctoris, implente omnia spiritu Dei, in quo vivimus, movemur, & sumus. Cælum ergo cunctaque cælestia, mare, & terra, omniaque quæ in eis sunt, confono suæ speciei ordinationisq; concentu protestantur gloriam Dei, & prædicatione perpetuâ Majestatem sui loquuntur conditoris. Igitur imago

A Dei est Christus Dominus, sed & universa res conditæ sui notitiâ præbent officii.

Alterum: Intellectus illa, quam diximus, imbecillitas roboranda est facili cogitatione istâ: Quidquid denique agamus, sive legamus, seu scribamus, sive loquamur, seu taceamus, sive laboremus, seu quiescamus, sub oculis versamur hujus Domini, quem mille iterumque mille miliones Angelorum cingunt. Si cogitatio hæc unica foret assidua, ab omni graviore noxâ facili quævis coerceret. Quomodo enim auderemus tanto Domino inspectante nefas ullum, vel etiam leve piaculum committere? Ideo Tobias cautus pater tam filio, quàm cuius nostrum inculcans: Omnibus diebus vitæ tuæ, inquit, in mente habeto Deum, & omnia consilia tua in ipso permancant. Quod & Salomon sapientissimè omnibus ac singulis instillans: In omnibus viis tuis, inquit, cogita illum, & ipse dirigeret gressus tuos. Optime dixit Severinus Boëthius: Magna nobis indita est necessitas prohiberi, cum omnia agamus in oculis Dei cuncta cernatis. Præceptionis hujus observantissimus David, Providebat Dominum in conspectu suo semper. In eandem curam intensissimus Job: Nomen, inquit, Dei considerat vias meas, & curtos gressus meos dinumerat? Ergo bonæ mentis homo, quod Abbas Bessarion tradit, torus sit oculus, velut Cherubim & Seraphim, qui Deum jugi memoriâ & veneratione intueatur. Cogita illum in omnibus viis tuis. Promittit Deus amantissimè: Filia, cogita semper de me, & ego cogitabo semper de te. Tu, ut mihi obedias & servias, ego ut te dirigam ac protegam. Optima ratio ad omnes vincendos hostes, animi Deum semper cogitantis recordatio.

2. Intellectus imbecillitas roboranda est facili cogitatione: Quidquid denique agamus, sive legamus, seu scribamus, sive loquamur, seu taceamus, sive laboremus, seu quiescamus, sub oculis versamur hujus Domini, quem mille iterumque mille miliones Angelorum cingunt. Si cogitatio hæc unica foret assidua, ab omni graviore noxâ facili quævis coerceret. Quomodo enim auderemus tanto Domino inspectante nefas ullum, vel etiam leve piaculum committere? Ideo Tobias cautus pater tam filio, quàm cuius nostrum inculcans: Omnibus diebus vitæ tuæ, inquit, in mente habeto Deum, & omnia consilia tua in ipso permancant. Quod & Salomon sapientissimè omnibus ac singulis instillans: In omnibus viis tuis, inquit, cogita illum, & ipse dirigeret gressus tuos. Optime dixit Severinus Boëthius: Magna nobis indita est necessitas prohiberi, cum omnia agamus in oculis Dei cuncta cernatis. Præceptionis hujus observantissimus David, Providebat Dominum in conspectu suo semper. In eandem curam intensissimus Job: Nomen, inquit, Dei considerat vias meas, & curtos gressus meos dinumerat? Ergo bonæ mentis homo, quod Abbas Bessarion tradit, torus sit oculus, velut Cherubim & Seraphim, qui Deum jugi memoriâ & veneratione intueatur. Cogita illum in omnibus viis tuis. Promittit Deus amantissimè: Filia, cogita semper de me, & ego cogitabo semper de te. Tu, ut mihi obedias & servias, ego ut te dirigam ac protegam. Optima ratio ad omnes vincendos hostes, animi Deum semper cogitantis recordatio.

CAPVT XXV.

Daniel cernit aperiri libros in judicium confessu. Hic de malæ conscientie supplicio.

C Vriam cælestem Daniel suis coloribus depingens oculis subiecit Thronum Dei igneum cum igneis rotis, exuberantem è throno flavium, thronos affessorum, grandævum judicem, capillos & vestimenta judicis, ejusdem famulos & nobiles ephēbos. Et reverâ grandis illa sit aula necesse est, quæ præter judicem & ejus affessores, mille insuper miliones famulorum & & plures capiat. Post hæc, ait Daniel, judicium sedit, libri aperti sunt. Sed quinam illi? Summa librorum varietas est. Dicitur novæque ac Christianæ legis instituta, liber grandis & à nemine satis unquam evolendus. Liber alius Prædestinationis, seu Vitæ, qui omnium beatorum nomina complectitur. Sed & alius est liber Mortis, seu Reprobationis, qui damnatorum omnium nomenclaturam habet. Præter hos, alii sunt libri, quorum unum quivis hominum habet. De his arcanorum scriptor: Libri aperti sunt, inquit, & judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Hi libri in ipsis hominibus sunt propriæ singulorum conscientia, in Deo autem omniscientia ejus, & specialis memoria factorum cujusque. Mentionem horum injiciens Ephremus: Formidabiles libri, ait, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus & verba, & quæcumque egimus in hac vitâ: nec solum actus, sed & cogitationes & intentiones cordis. Liber amplus & secretorum plenus, cuiusque conscientia. De hac, mi Lector, librum singularem dabimus. Intereâ in gustulum propinabimus bonæ malæque tam dulcedinem quàm amarorem, de Bonâ Conscientiâ hoc capite locuturi, eo fine ut in omnibus non tam spectemus famam quàm conscientiam.

Dap. cap. 7. vers. 10. Apoc. c. 20. vers. 12. Ephrem lib. de verâ poenit. cap. 4.

S. I.

Lipp. lib. 1. Polit. c. 5. De officio conscientia.

Boeth. l. 4. de Consol. philos. prof. 3. Sutor. in Tiberio cap. 67.

Sen. ep. 97. mihi p. 609.

Invenal. Sat. 13. v. 1. na 5.

Polyb. in fragmentis.

Invenal. eadem Sat. v. 139.

Vestibulum ante ipsum primis in faucibus

Orci, Lucius ex ultrices posuere cubilia Curae. Virgil. lib. 6. Aeneid. ante medium a Plautus in Mostellaria. b Madalavens. c Cicero pro Sext. Rosc.

Conscientia est impiis hominibus crux.

Hic in antecessum e profanis paucula libemus. Conscien ar cam Justus Lipsius describit, est reliqua in homine la ratione scintilla, bonorum malorumque facinorumim & judex. Conscientia ante peccatum est frenum, post peccatum vero flagrum, quia perfecto demum scelere magnitudo ejus intelligitur. Sed frenum est ante peccatum, quia infixa nobis est rei averlatio, quam natura damnavit. Improbitas, Plutarcho teste, ex seipsa sibi supplicium struit, ipsa morte amarius. Qui Boethius exactissime consentiens. Sicut probis, inquit, probitas est premium, ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Tiberius Imperator flagitiosa conscientia pœnas perferentis, jamque semetipsum pertæsus, summam malorum suorum pœnam professus est his vocibus: Dii me Deaque pejus perdant, quam quotidie perire sentio, si scio. Profecto quod Annaæ asserit, prima & maxima pœna peccantium est, peccasse. Nec ullum scelus impunitum est, quoniam sceleris in scelere supplicium est. Conscientiam ergo mala facinora conscientia flagellari, & plurimum illi tormentorum esse, eò quòd perpetua illam sollicitudo urget ac verberat. Subest animis etiam in pessima abductis boni sensus, nec enim ignorant quid faciendum, sed negligunt. Tam verè quam appositè præficus canit Satyricus:

Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi Displicet auctor; prima est hac ultio, quòd se Iudice, nemo nocens absolvitur, improba quamvis Gratia fallaci Prætoris vicerit urna.

Conscientia mille testes, O miserum te, si contemnis hunc testem. Nam, ut Polybius, Nullus neque testis tam formidabilis, neque judex tam gravis quam conscientia, quæ manibus cujusque insidet & inhabitat. Sed addit Aquinas poeta:

Hos tu Evasisse purg: quos diri conscia facti Mens habet attonitos, & surdo verbere cedit, Occultum quatiente animo tortore flagellum?

Abconditum illud malæ conscientia flagellum Maro eruditè Curas ultrices nominat. Hinc illud Comici verissimum:

Nihil est miserius, quam animus hominis conscientia. a

Nam etsi à ceteris silentium est, tamen ipse se reus accusat. b Prætoris urnam & judicium evadere possumus, conscientia lanienam, & cruciatum non possumus. Romanus Orator Tullius & Sextum Roscium Americanum propugnans: Nolite, inquit, putare, quemadmodum in fabulis sæpe videtis, eos, qui aliquid impie scelerateque commiserunt, agitari & perterreri furiarum tædis ardentibus: sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat, suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiaq, animi terrent. Ha sunt impiis asidua, domesticaq, furia. Hinc nemo crimini gestat in pectore, qui non idem Nemefin in tergo. Nisi forsitan piscem, qui hamum voravit, captum neges, antequam à cocis afferat, aut in frustra concidatur. Cognatum, imò innatum, omni sceleris sceleris supplicium. Quis enim ille unquam tam projectus ad omne nefas, qui non acria quædam flagella in animo, & velut ictus fenserit, sive in faciendo scelerè, sive magis post factum? Ut cruciarii, Romano ritu, crucem suam ferebant, ipsi ab eâ mox ferendi: sic impiis omnibus conscientia hanc crucem Deus imposuit, in quâ pœnas luant, priusquam luant. An solam eam punitionem censemus, quæ incurrit in oculos? quàm corpusculum hoc subit? Non est. Externa ista omnia leviter, nec in longum nos tangunt; interna sunt quæ angunt. Ut magis in morbo judicantur, qui tabe aut marcere laborant, quàm qui inflammatione aliqua aut febris, & tamen hæ magis apparent: sic in graviore sunt pœna improbi, qui lento illo passu ducuntur ad

A eternam suam mortem, quos animus, latens canifer, quotidie minutis ictibus cædit & pungit. Uao verbo absolvam: Mala conscientia, carcer, infernus, & gehenna est. Inspice nunc igitur conscientia librum, ut effugias gehennæ supplicium. Ab innumeris profanorum testimoniis ad sacra transeamus.

S. I I.

F Acundia Romanâ Tullii multò parentior Pelaga Chrylostomi de Conscientia mala hæc suggerit. Ante supplicium, vitium insiguit supplicium; peccatum in se continet penam, antequam puniatur. Iudex incorruptus Conscientia, cum adversus hominem exurgit, clarâ voce clamat, & accusat, & ostendit, & quasi ante oculos scribit peccatorum magnitudinem. Eâque ob rem misericors Deus principio cum peccatore formaret hominem conscientiam illi indidit accusatricem perpetuam, quæ decipi, & deceptionem ferre possit nunquam. Et licet quis admissio peccato, perpetratoque aliquo facinore illucito, omnes homines celet, illam tamen accusatricem non poterit latere: nam hanc intrinsecus habentes, ubique sumus circumferimus. Ipsa nos circumit, obturbat, lanat, flagellat, nunquam quiescit: sed & domi, & in foro, & in templis, & in mensâ, & dormientem, & surgentem adortur, rationem delictorum exigit, obque oculos proponit & delictorum gravitatem, & subsequitur pœnam. Et quasi medicus optimus non cessat sua medicamenta apponere: & si semel depellatur, neque sic desistit, sed continuam curam gerit. Hoc & conscientia epus est, ut jupiter memoriam ingerat, nec permittat unquam factorum oblivionem nos venire: sed ob oculos proponit, ut vel hac ratione non audiores faciat, ne in eadem peccata probabamur. Hæc Chrylostomi confirmans Ambrosius:

Quæ enim, inquit, pœna gravior, quàm interioris vultus conscientia? Quod severius iudicium, quàm domesticum, quo unusquisque sibi est reus seque ipse arguit? omnia adversa habet, qui ipse sibi displicet, ipse sui accusator, ipse sui testis, nec invenit, quò fugiat, qui ipse se perurget & stimulat. De conscientia irrequieto verme Chritus verba faciens ter ingeminat horrorem istud: Vermis eorum non moritur. Cur autem laniena conscientia rodenti vermi confertur? Equiparatio exacta. Nam uti vermes carnem bubulam, ferinam, aliam, è quâ nascuntur, penetrant & consumunt, ita suis ipsa culpis corroditur conscientia. Deinde vermes diu noctûque non faciliè unquam feriantur, ita conscientia morsibus assiduis reum convellit, diem noctemque amatoribus insicit. Vivacissimus vermis iste non moritur. Non ab simili querelâ Jobus: O castus, mihi Deus, me tuum statuis antagonistam, cum quo velut pari duello congregiaris? Sed tantum abest ut tibi sim resistendo, ut etiam me ipsum meaque ipse miserias, dolores, cruciatus, & interiores morsus ferre diutius vix possim. Heri aut hæc oculos exire, fallere, officii oblinere ne aratum nec difficile; nemo vigilantem conscientia oculum sopire ad lubitum, aut decipere ad votum unquam potuit. Bernardus eleganter profusus ac sapienter: Nihil, inquit, de tantâ numerositate spectantium molestior oculis suo cujusque. Non est aspectus sive in celo, sive in terrâ, quem tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minus possit. Non latent tenebra vel seipsas. Se vident, quæ aliud non vident. Operantur tenebrarum sequuntur illas, nec est quò se abscondant ab oculis illis, nec in tenebris quidem. Hic est vermis, qui non moritur, memoria præteritorum. Semel injectus vel potius immatus peccatum, hæc firmiter, nequaquam demceps avellendus. Nec cessat rodere conscientiam, eaque pastus, est à utique inconsumentibus perpetuat vitam. Canit regalis palates: Multa flagella peccatoris. Sed, ô regum optime, aliud canis alibi: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Hæc sibi met videntur contradicere. Bernardus hic interpretem agens: Qui, ait, in labore hominum non sunt, in labore demonum profectò erunt. Infernus quidam & carcer est anima.

animes, rea conscientia est. Quod Augustinus confirmans: Inter omnes, inquit, tribulationes humanae anima non est major tribulatio quam conscientia delictorum. Rea conscientia sedes inferorum. Hic vermes mordent, diaboli torquent. Tu ergo tuum inspicere librum, ut effugias hunc infernum. In eandem hanc sententiam concedens Ambrosius: Vides convivium peccatoris, inquit, interroga ejus conscientiam. Nomen gravius feret omnibus sepulchris? Invenies latitiam ejus, & salubritatem miraris corporis, filiorum atque opum abundantiam: introspecte ulcera & vices anime ejus, cordisq; mestitudinem. A quo absolvi potest, qui nec sibi innocens est? Ergo impius ipse sibi poena est; justus autem ipse sibi gloria.

§. III.

Non ergo splendor ille tibi imponat, & circumfusa potentia aut opes: quia non magis illi ideo felices, aut beati, quam sani, quorum febris aut podagra recumbit in purpureo fratro. Mendicium aliquem in fabula vides, qui regis personam sustinet, auratum & pulchrum: vides sed non invides, quia lateris sub auro illo scis scabium, pedorem, fordes. Idem existima in magnis omnibus istis & superbis mortalibus: quorum mentes si recludantur, ait Tacitus, possint aspicere lanuatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita conscientia, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. Rident illi saepe, fateor; sed non verum risum: gaudent; sed non germanum gaudium. Non certe magis quam tu, qui capitis damnati in carcere continentur, subinde tamen tesseris aut talis se fallere conantur, nec fallunt. Manet enim impressus ille imminens supplicii terror, nec tollit se unquam ab oculis imago lurida mortis. Vide mihi, fodes, dimoto exteriorum isto velo, Siculum tyrannum:

*Districtus ensis cui super impiam
Cervice pendet, non Sicula dapes
Dulcem elaborarunt saporem;
Non enim, cytharae, cantus
Sonnium reducent.*

Atqui hi conscientiae mortis profecto veri sunt cruciatus, quibus nullos comparemus equuleos, fiducias, uncos. Haec vera animorum tormenta sunt, angustiae semper, penitentiae, metuere, pavere. Proprium est nocentium, trepidare.

Hos conscientiae terrores immittendos minatus olim Deus: Timebis, ait, nocte & die. Mane dices, quis mihi det vestem? & vespere, quis mihi det manes? Propter cordis tuae formidinem, qua terberis. Eiusdem generis mina sunt: Dabo pavorem in cordibus eorum, terrebunt eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium. Fugient, inquit, ut gladium, non ut gladiatorum, quem aut precibus exorare, aut vi repellere, aut conciliare pretio licet, gladius volans & cervicibus imminens supplicium inevitabile. Hoc & verba Jobi graphicè docent: Sonitus terroris semper in auribus illius; & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur. Non credit quod reveri possit de tenebris ad lucem, circumspiciens

inducere gladium. Quemadmodum Dionysii Siculi assentator Damocles è sera equina pendulum supra caput gladium formidabat: ita Solymitanum epulonem Lazari interfectorem conscientia terreat ut iudex, torquebat ut carnifex. Quod oratione luculentissima Chryostomus exponens: Nec mihi dixeris, ait, illum mensam sumptuosam frui, vestibus circumdari sericis, mancipiorum greges circumferre, alios submovere in foro; sed explicam tibi istius conscientiam, & videbis intus gravem peccatorum tumultum, jugem metum, tempestatem, turbationem: videbis velut in curia mentem ad thronum conscientiae conscendisse regalem; & tanquam iudicem quempiam sedentem, & cogitationis loco carnificum adhibentem, in equuleo suspendentem, lateraque conscientiae radentem unguis pro commissis, vehementer inclamantem, cum nemo sciat, nisi quod solus Deus haec videre noverit. Etenim qui

committit adulterium, etiamsi nullum habeat accusatorem, non desinit tamen intus seipsum accusare: & voluptas quidem temporaria est, dolor vero perpetuus, timor utriusque ac tremor, suspicio & anxietas, angulos metuit, umbras ipsas formidat suos ipsius famulos, confisos, confisos, idem ipsam quam corrumpit, & virum quem affectit contumelia: obambulat amarum accusatorem circumspiciens conscientiam, cum sit suo ipsius iudicio damnatus, nec vel ad breve tempus possit respirare. Nam & in lecto, & in mensa, & in foro, & in domo, & inter diu, & noctu, & in ipsis frequenter somnis haec inquiratis simulachra videt, ipsiusque Cain vitam vivit gemens, & tremens super terram; cum nemo sciat, intus tamen habet ignem implicitum. Idem patiuntur & qui rapinam exercent, & qui fraude lucrum faciunt, hoc & ebriosi, in somnia, quotquot in peccatis vivunt. Neque enim ullà ratione iudicium illud potest corrumpi muneribus.

Audite protoplastum in ipso deliciarum loco ad occursum Numinis trepidantem: Vocem tuam, inquit, audivi in paradiso & timui, ed quod nudus essem, & abscondi me. Quid hoc, oro, formidinis in paradiso? Nullus locus tam tutus, tam sacer, tam amoenus, qui malam conscientiam tranquillet. Fugit Adam ne sine persequente. Sed quid istud est pavoris tam male solliciti in ipso voluptatis orto? Deus ipsa est clementia; quem hostium timet? Interiori accusatricem conscientiam, quae noxas exprobrare, punire, flagellare non cessat.

Cainus à parente fure non degener homicida filius, fratre jam interfecto: Ecce, ait, eiecit me hodie à facie terrae & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui invenerit me, occidet me. Quid, obsecro, aut quem metuit? praeter parentes duos in orbe mortali nullus est, quem horret sicarium? Campum, & ipsum caeli fratris locum veluti testem oculatum perhorrescit. Deinde potuit vereri ne Angelorum, aliquis supernè rueret in se, atque occideret. Sed & feras, ierpentes, viperas, urfos, leones, pardos timebat, ne fraternae caedis poenas à se repetere. Quia & ipsos parentes, ne homicidii forsitan ultores essent, pavebat. Potuerunt enim & parentes à filio discere, quod didicerunt posteri à parente. Ideo & urbem struxit, ut se tueretur ac maniret. Nam egressus Cain à facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden, & edificavit civitatem. Sed quare Deus fratricida huic flagitiosam gratiam vitæ fecit? capitalem poenam decies commertus fuisset: Nihilominus mitis Deus: Nequaquam, ait, ita fiet, sed omnis qui occiderit Cain septuplum punietur.

Postquam, Dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnibus qui invenisset eum. Dedit ergo Deus Caino publicam vitam fidem, sed altiore consilio, idque in illius poenam, cui celerior mors, minus fuisset supplicii. Perinde si Deus illi dixisset: Gravius te puniam, quam ut è vivis tam cito te rolli permittam; dum vixeris avernale conscientiae supplicium sustinebis. Quod Ambrosius clarissime testatur: Cain longevitas indulget, inquit, vindicta est, ed quod vixit metu, & prolixum spatium multo cucurrit & infructuoso labore; quia poena nil gravius, quam ut quæ ipse sibi majorum causa poenarum sit. De-

Ambrosio, tomo 4. l. 2. de Cain & Abel c. 10. mihi pag. 137. Martinus Lutherus in suis Bibliis Francofurti editis Anno 1562. mihi pag. 305. am Duxen des Wats huc scribit: Dichto ist so hart wider uns/ als unser eigen Gewissen/ damit wir/ als mit eigener Hand/ schiffen überzuge werden.

§. IV.

Quocirca in rebus omnibus, ut initio dixi non tam spectemus famam quam Conscientiam. Quod dictatrice ratione. Plinius Secundus luculentissime docens: Meminimus, inquit, quando majore animo honestatis fructus in conscientia, quam in fama reponatur. Ornat haec animi magnitudo, quae nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert, recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. Quoto autem cuique eadem honestatis cura secreto,

Gen. cap. 3. vers. 10. Post peccatum timor invasit Adam;

Cainum post fratricidium. Gen. cap. 4. vers. 14.

Ibid. v. 16. & 17.

Ibid. v. 15. Signum illud è communi sententia fuit tremor corporis, maxime capitis aut vultus consternatio.

Plin. Secund. l. 1. ep. 8. & l. 1. ep. 22. & l. 3. epist. 20. med. In conscientia major honestatis fructus quam in fama reponitur.

secreto, qua palam & Multi famam, conscientiam pauci ve-
rentur.

CAPUT XXVI.

De Conscientia bone tranquillitate ac gaudio.

Si nobis frogs nondum perit, in ruborem dabunt nos ista. Ita prisci, & a sacris Christianis alieni sapuerunt ad virtutem, ut ad ostentationem nihil, ad conscientiam omnia cenfuerint referenda. Hem, miseri, nos, ab hominum iudiciis & sermunculis pendemus toti: Quid isti, & isti, & illi, ajunt, de nobis dicent? in ora hominum abibimus, in fabulas mittemur, in ore & sermone omnium erimus. Quid, o fatue, attendis famam, & negligis conscientiam? Hortatur Ilaías: *Requirite diligenter in libro Domini, & legite. Quid hominum, quid sermones & iudicia formidamus. Quisquis est, inspicie conscientia librum, ut effugias gehennae supplicium. Sapienter ac sanctè dixit religiosissimus scriptor: Non est culpanda scientia, sed preferenda. Imis Christi est semper bona conscientia, & virtuosa vita. Quia verò plurimè res magis student scire quam bene vivere, ideo sepe errant, & pene nullam vel modicum fructum ferunt. Quid multiplex notitia, quid omnigena prodest scientia, si sua reum accuset conscientia?*

Isaia c. 34. vers. 16.

Thomas à Kempis de Imit. Christi lib. 1. cap. 3. num. 4.

Gyges armento regio praefectus annulum aureum, ut in fabulis est, è digito extincti hominis subducens in pastorum coeta, sic eo usus est: Cum annuli palam introitus & ad palmam converteret, à nullo videbatur, cum ille tamen videret omnes; cum verò annulum in priorem locum reduceret, & gemmam foras verteret, ab omnibus denuo cernebatur. Hac annuli beneficiâ opportunitate Gyges & Cadaulen Lydia regem interfecit, & sibi conjugem ac regnum vendicavit. Hanc è Platone fabulam percensens Ambrosius: *Da hunc annulum sapienti, ait, ut beneficio eius possit latere, cum deliquerit, non minus fugiet peccatorum contageum, quam si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes compunitatis, sed innocentia est. Nihil namque agit sapiens, nisi quod honestum sit, nisi quod cum sinceritate, sine fraude sit: neque quidquam facit in quo se crimine quoquam obliget, etiamsi latere possit. Sibi enim est reus priusquam ceteris, nec tam pudenda apud eum publicatio flagitii, quam conscientia est.*

Ambros. 20. 1. l. 3. offic. c. 5. mibi p. 70.

Sancta propolita custodiunt conscientiam, prava desideria collurulat.

Ambros. l. 3. offic. cap. 4.

In die iudicii omnes videbunt conscientiam uniuscuiusque.

Hoc igitur cuivis bonae mentis homini sanctissimè decretum sit: Etiam si nulli sint inferi, mors nulla, nulli diaboli, quia tamen peccatum Deo tantopere scio displicere, non patiar me unquam eò adigi, ut sciens volens vel noxam leviorè committam. Nisi quisque secum ita statuatur, actum est de diuturna innocentia. Facile collurulant conscientiam prava desideria, quam non vigilantissimè custodiunt sancta propolita. Ubi verò conscientia sordes, ibi nulla quies, sed turbæ & intemperies plurima. Mediolanensis Antistes, quem Ambrosius de inquinatæ conscientia tormento differens: *Nóme, ait, hoc magis fugiendum, quam mors, quam dispendium, quam inopia, quam exilium, quam debilitatis dolor.*

Sic igitur quisque apud animum suum constantissimè decernat: Etiam si hoc nequam ausum nemo resciat, nemo proniat, etiam si nec corpori nec animo, nec temporis nec aeternitatis ullum supplicium impendeat, quia tamen peccatum omne Deo displicet, in aeternum non faciam quod Deo displicere scio. Huius animi homo magis veretur conscientiam quam famam; alii magis famam verentur quam conscientiam, rectèque facti laudem non ex facto, sed, è vulgi iudicio & sermone petunt; pleraque omnia ad ostentationem referunt. Supremo die Iudicii, pandentur hi libri, & sic unus omnium, ita unius conscientiam pervidebunt omnes. Nunc igitur suæ quisque conscientia librum inspiciat, ut gehennæ supplicium evadat. Pura conscientia, thesaurus in orbe maximus. Nihil in vitâ securum solutumque est metu præter innocentiam.

Conscientia vis magna est in utramque partem; ut neque timeant illi, qui nihil admiserunt, & peccata semper ante oculos versari putent, qui peccaverunt. Hoc animi iudicium bona approbans, mala abhorrens ex religione & Dei metu oritur. Omnes illuc vocatur ab interno isto iudice velut ad tribunal: & homini formato indelebilem hunc characterem Deus impressit. De conscientia pulchrè Tertullianus: *Potest obrumbrari, ait, quia non est Deus; extingui non potest, quia deo est. Utrumque rectè. Nam & nubes aliqua live aut laeum ei obducitur, affectu aut contemptu jubente; sed profusus non amovetur aut tollitur, imò ipsa aulæum tollit. Itaque bona illa semper metu vacua, imò in gaudio est: Mala autem etiam in solitudine anxia & sollicita est. Potest enim nocenti contingere ut lateat, latendi fides non potest. Subinde Conscientia obumbratur aliquamdiu, non extinguitur.*

Nocte disique tuum gestas in peccatore testem. Improbissimi hominis est contemnere hunc testem, imò & tortorem. Uicit enim, cædit, lancinat, eò gravis quia sine morte. Græcorum adagium verum: Conscientia animum verberat. Et quidem assiduo illo & surdo verberet. Namque animus impurus, diis hominibusque infestus, neque vigilis, neque quietibus sedari potest. Ita Conscientia mentem excitat vastat. Sic tamen hodie vivitur, ut multi famam, quod diximus, pauci conscientiam vereantur. Conscientia mala tormentum disertatione superiòs explicavimus, Conscientia bone tranquillitatem & gaudium sequenti hac explicaturi.

§. I.

Bernardus de interiore domo verba sciens: *Conscientia bona, inquit, templum est Salomonis, hortus deliciarum, aula Dei, habitaculum Spiritus sancti, liber signatus & clausus, in die iudicii aperiendus. Quæ autem inter Salomonis templum & Conscientiam æquiparatio? Non modica certè. Nam malleus & securis non sunt aulæ in domo cum edificaretur. Prodigium profus & Architectonicum ingens miraculum, tantam ædificii molem tali ordine, tantâ quiete, tali silentio educi, ut nec dolabra, nec ferramentum cavatorum, nec rancia, nec ascia audiretur. Quo quidem bona Conscientia huic templo simillima; pavor, metus, terror, cupiditatum strepitus, affectuum immoderatorum tumultus, peccatorum rudentes mallei, iracundiæ fragores, non audiuntur in eâ. Templum est, summa hic quies & securitas est, quomodocumque demum res cadant, feliciter, infeliciter, etsi vel hastis pluat, etsi terra collabatur, etsi cælum ruat, bona Conscientia casuum secunda, sine metu, in tuto est, in portu navigat. Hinc Bernardus liberè pronuntiat: *Nihil est jucundius, nihil curius, nihil dicitur bonâ conscientia. Premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus, illa erit secunda. Salomonis templum, bona Conscientia, asylum tutissimum. Neque verò, eodem Bernardo teste, ullum certius futuræ benedictionis testimonium, rariis, quam, Nil conficere sibi, nullâ pallefcere culpâ. Nec tantum aheneus murus, quietissimum templum, securissimum asylum beatitudinis futura testimonium utilissimum, sed cælum est extra cælum Conscientia tranquilla. Ubi rex, ibi curia; ubi Deus, ibi cælum. Factus est in pace locus 27. 1. 1. ejus. Conscientia munda, quod Bernardus asserit, habitaculum Spiritus sancti, aula Dei tam voluptarius Deo locus, quam ipsum cælum. Hebraeus vates Ilaías fungendæ legationi se offerens: *Ecce ego, inquit, misere me. At contra Moses legationem obeundam à se removens:***

Quis